

Kyrkan och friheten.

Ett genmäle.

I en debatt i våras om kristendomen och det moderna samhällslivet, vid vilken d:r Hj. Linder och jag voro inledare, förfäktade jag, schematiskt uttryckt, uppfattningen, att kristendomens företrädare i stor utsträckning ställt sig och fortfarande ställa sig kritiska eller skeptiska mot åsikter, vilka jag, liksom mina motståndare, värderade, bl. a. grundsatsen om medborgerlig frihet (jag återkommer till vad härmed avses). Som belägg för min ståndpunkt citerade jag bl. a. ett uttalande av prof. Nygren i Vår Lösen 1938, enligt vilket kyrkan krävde »frihet för sin förkunnelse», men icke måste kräva frihet för andra meningsriktningar; tydligen avsågs i första rummet att betona, att kyrkan icke borde, eller i varje fall från sina utgångspunkter icke vore skyldig att arbeta för upprätthållandet av allmän åsiktsfrihet. I anslutning till ett referat av denna debatt i Vår Lösen nr 5 i år har prof. Nygren i senaste häftet (nr 8) av tidskriften angripit den uppfattning han ansett mig hysa. »I själva verket vet jag föga om vad prof. Tingsten yttrat vid den nämnda diskussionen», skriver prof. Nygren. Det är för honom tillräckligt, att jag kritiserat hans uttalande. »Det är nämligen illa nog att angripa en så riktig och fundamental sats som denna.»

Prof. Nygren har helt missförstått det väsentliga i min tankegång. Jag har aldrig gjort gällande, att hans tes skulle vara oriktig. Denna fråga är för mig utan större intresse. I huvudsak tror jag, utan att

vara tillräckligt insatt i saken för att kunna fälla ett bestämt om-döme, att han har rätt, d. v. s. att från kyrkligt-religiös utgångs-punkt anledning icke anses föreligga att verka för den allmänna medborgerliga friheten. Att i varje fall en utbredd opinion inom kyrkan hyser samma åsikt som prof. Nygren var kärnpunkten i mitt resonemang i detta hänseende. Ur min synpunkt kan jag blott med tillfredsställelse konstatera, att prof. Nygren bestyrker min upp-fattning och att han rent av förklarar det »illa... att angripa en så riktig och fundamental sats...» Prof. Nygren skulle tydligen, därest han deltagit i debatten, ha lämnat mig ett värdefullt stöd. Ty det var mina motståndare, i främsta rummet d:r Linder, som i motsats till prof. Nygren förklarade, att kristendomens representanter i och utanför kyrkan arbetade för frihetens upprätthållande överhuvud. D:r Linder har också tidigare (Mänskligt och kristet, s. 91 ff.) vänt sig mot prof. Nygrens tes; han finner i det betraktelsesätt, som framträder i prof. Nygrens uppsats år 1938, »en mer än betänkelig, en farlig generalisering». Det är alltså mot d:r Linder, som prof. Nygren bör rikta sitt något pontifikala fördömande, och jag över-lämnar åt dessa båda herrar att i denna punkt föra debatten vidare. Det gäller för d:r Linder att mot prof. Nygren hävda alldeles samma ståndpunkt, som han i vårens debatt hävdade mot mig.

Min kritik av prof. Nygren — jag har dock aldrig talat om mörk-mannatankar, som påstås i referatet — var, såsom av det sagda framgår, av helt annan art. Han var för mig en representant för en uppfattning, som innebär, att från kyrkan och kristendomen i stort sett inga väsentliga insatser för den allmänna frihetens försvar äro att vänta. Jag vände mig alltså mot prof. Nygren och kyrkan, icke mot prof. Nygrens åsikt om kyrkans ställning, och jag påpekade, att prof. Nygrens artikel av år 1938 visar icke blott likgiltighet, utan en viss fientlighet mot frihetens idéer — typiskt nog i upp-satsen kallade 1789 års idéer. Eller hur skola följande satser tolkas: »I stora delar av världen står frihetens idé lågt i kurs; man är färdig att avyttra den såsom något ganska värdelöst... Man har fått blic-ken upp för frihetens avigsida, det individuella godtycket, som hotar att upplösa det samhälleliga livet, och längtar därför efter en fast, ordnande samhällsauktoritet... Så mycket borde ju utan vidare vara klart, att det icke kan vara kyrkans uppgift att träda in för 1789 års idéer, när dessa börja vackla.» — Detta sätt att uttrycka sig var mera populärt år 1938 än 1944; ur viss synpunkt är det därför glädjande, att prof. Nygren står fast vid sina ord.

Vid sidan av huvudfrågan skall jag i korthet beröra två moment i prof. Nygrens uppsats.

Som bevis på orimligheten i tanken, att kyrkan skulle engagera sig för den allmänna åsiktsfrihetens upprätthållande, anför prof. Nygren, att den då också bleve tvungen att arbeta för frihet att bedriva antisemitisk propaganda. Prof. Nygren appellerar här på ett kostligt sätt till det känslotänkande han i annat sammanhang bannlyser. Enligt min åsikt borde — detta är den underförstådda slutsatsen — kyrkan verka för att en propaganda av »Der Stürmers» typ tillåtes (denna tidning anföres i sammanhanget). Varför icke taga ett sakligt korrekt exempel, som visar att enligt prof. Nygrens mening kyrkan icke bör kräva frihet ens för åsikter, som prof. Nygren — och de flesta av oss — värderar, t. ex. tolerans i rasfrågor? Om så skedde, skulle relevansen i d:r Hj. Linders uttalanden starkt framträda: »Leder icke det kyrkliga frihetskrav, som prof. Nygren formulerat..., i praktiken till religionsförtryck? Åtminstone förefaller det att leda till en sanktionering av vad förtryck som helst. Om de kristna lämnas frihet i gudstjänst och predikan, så har de inga andra yrkanden. Nog förefaller en sådan paroll att rymma betänkliga moment.»

På denna fråga om kyrkans hållning saknar jag anledning att vidare ingå. Men jag vill understryka, att från min icke kyrkligt-religiösa utgångspunkt det självfallet måste vara tillåtet att framföra även åsikter, som synas mig lika absurda som motbjudande. Då jag talar om frihet, menar jag, i motsats till kyrkan enligt prof. Nygrens åsikt, icke blott frihet för mina egna idéer. För att undgå ett svar vid sidan av problemet, vill jag betona att frihet icke innebär frihet för tidningar som »Der Stürmer». En sådan tidning skulle i vårt land, liksom i många andra fria länder, snabbt drabbas av ingripande — helt oberoende av de allmänna åsikter den förfäktar.

Prof. Nygren använder slutligen — utan att på något sätt anknyta till vad jag sagt eller skrivit — en polemisk metod, som är tröttsamt välbekant för den som är förtrogen med kommunistisk, fascistisk och nationalsocialistisk ideologi. Jag opererar »med ett rent formellt och okvalificerat frihetsbegrepp.» Jag berusar mig »med ordet 'frihet'». Jag blir därför en »frihetens dödgrävare». — Detta sätt att resonera sköter d:r Goebbels med större talang än prof. Nygren, men meningen är densamma: den som håller på det ordinära, ständigt utan missförstånd använda ordet frihet skall diffameras, han skall rent av framställas som frihetens motståndare.

Jag kan här icke närmare ingå på vad jag menar med frihet: upp-lysning om min uppfattning kan vinnas på annat håll (jfr t. ex. min skrift Idékritik, s. 213 ff. eller prof. Herlitz' bok Svensk frihet, till vilken jag i allt väsentligt kan ansluta mig). Intet är mig mera främmande än att tala om frihet i någon absolut och okvalificerad mening. När jag använder ordet om politiska förhållanden — såsom i detta fall skett — avser jag helt enkelt en rad olika och på särskilda sätt reglerade »friheter», t. ex. tryckfrihet och yttrandefrihet, som tillerkänns ett mycket stort utrymme i Sverige och andra demokratiska länder, men äro inskränkta till ett minimum i diktaturländerna. Det är fråga om en relativ frihet på bestämda punkter. Från vilken utgångspunkt prof. Nygren anser det berättigat att fördöma min uppfattning utan att ha en aning om den, vet jag inte.

I HÖST UTKOMMER:

Emil Brunner

RÄTTVISA

Prof. Emil Brunner vid Zürichs universitet bildar ett av de friskaste inslagen i modern schweizisk idé- och kulturdebatt. Hans intresse är inte begränsat till vetenskapen och den trängre sfären av andligt liv utan omfattar också andra kulturområden, såsom politiken och de sociala förhållandena. Hans inlägg i dagens frågor väcka alltid stor uppmärksamhet i hans hemland och ha visat en ovanlig förmåga att stimulera debatten.

Brunner är teolog och en av de ledande inom modern protestantism. Hans produktion upptager främst en rad avhandlingar om grundläggande teologiska frågor, bland vilka hans försök till en modern kristen etik (Das Gebot und die Ordnungen) och till en kristen antropologi (Der Mensch im Widerspruch) fått stor spridning. Vidare har han också utgivit populära småskrifter i skriftande frågor.

Föreliggande verk utkom i original i fjol och är ett försök till en kristen samhällslära — tyvärr alldeles unik inom modern protestantism. Redan titeln anger, att boken vill ge ett kristet svar på vår tids många politiska sociala frågor, och den har inom politiska och intellektuellt vakna kretsar i Schweiz väckt uppseende och tillfört diskussionen nytt, friskt stoff.

Även i vårt land har frågan, vad kristendomen har att ge som bidrag till samhällsfrågornas lösning, ständigt på nytt framställts men aldrig fått något samlat och utförmående svar. Prof. Brunners »Rättvisa» fyller därför ett behov och utgör ett intressant inlägg i den nu livligt pågående debatten av efterkrigstidens problem.

Av samme förf.: **Vår tro.**

Häft. 3: 75, inb. 5: 50.

SVENSKA KYRKANS DIAKONISTYRELSES BOKFÖRLAG